HUR GICK MAN KLÄDD I MALMÖ 1750

ARTIKEL (UTDRAG UR) ELISABETH BAGER

Porträtt i helfigur av herr Mattson med peruk, iklädd kråsskjorta och lång kavaj, stående vid stol.

Foto: Axel Sjöberg / Malmö Museer

1700 – tals kläder

NÅGOT OM HUR MAN VAR KLÄDD I STADEN ÅR 1740

Efter Karl XII:s död var Sverige ekonomiskt illa ute. Inte bara krig utan också svår missväxt och pest hade tärt på landets tillgångar, och man sökte olika vägar att stimulera exporten och, framför allt, att hejda importen, för att på så vis åter få kronan "allparig". Man kom då, bland mycket annat, på en genial ide, nämligen att stävja den lyx, som utvecklades i landet. Folk var alldeles för elegant klädda i kläder av importerade tyger med spetsar och guld- och silverbroderier. Det behövdes överflödsförordningar! Redan 1720 kom den första. I den skrevs, att regeringen skulle låta göra upp en enkel modell för mans- och kvinnokläder och att den stackars skräddare eller sömmerska, som avvek från modellen, skulle böta 100 daler s:mynt eller sitta 14 dagar i fängelse på vatten och bröd.

1790 Europa

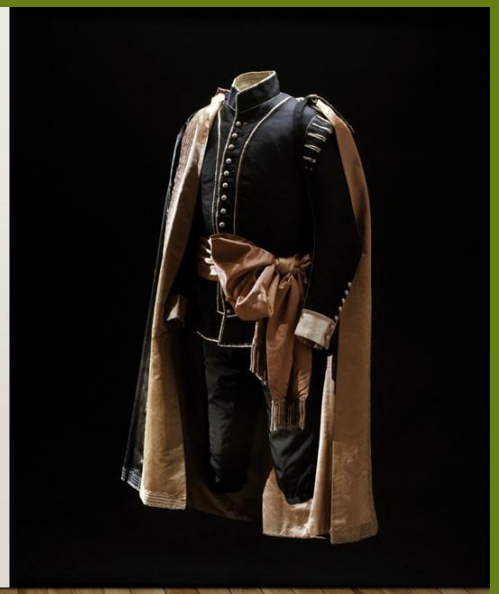

Nationella dräkten,
1700-talets slut,
Livrustkammaren.

Bondhustri /Nordiska Museet

Stockholmskällan

Tittskåpsbilder med motiv från ett torg, ett kaffehus, en vinkällare och en konstnärsateljé. 1700-talets andra hälft. Nordiska museet

1732

Åren 1732 och 1734 kom nya förordningar. På 1734 års riksdag togs förslaget till mansdräkt upp av ständerna i "en vidlyftig diskurs om på livrocken skulle bliva krage eller ej". Med tanke på det pudrade håret vore det praktiskt med krage, men på riddarhuset blev diskussionen om kragen så livlig, att det höll på att gå till votering. Man diskuterade även antalet knappar och knapprader, knapparnas storlek, avståndet mellan knapparna och om uppslagen på ärmarna skulle vara smala eller breda. Kvinnodräkten bara fastställdes

BÖTER FÖR LYXIGA KLÄDER

Man lyckades, trots alla förordningar, inte hejda lyximporten. Därför kom den 21 maj 1739 ännu en förordning "angående Bruks- och Nyttjande av de i Riket varande utrikes Kläden och Tyger..." och det slogs fast, att de handlande, som före 1731 hade inköpt "numera förbjudna tyger och grannlåt", fritt skulle få sälja detta i sina bodar fram till den 18 april 1740. Efter den dagen var försäljning belagd med ett vite på 1 000 daler s:mynt och varan konfiskerades. Varken skräddare eller sömmerskor fick sy kläder av förbjudna tyger.

HEGARDT OCH CLEWFE

I Malmö hade handelsmannen och politieborgmästaren Josias Hegardt tillsammans med handelsman Rasmus Clewfe startat en klädesmanufaktur och hade år 1726 erhållit kungligt privilegium på den. Manufakturen var egentligen en fortsättning på Kronobarnhusets tillverkning av kläde, huvudsakligen för soldaternas behov. Hegardt och Clewfe fick övertaga hela Kronobarnhuset med alla tillhörande byggnader och återupptog den sedan slutet av 1600-talet tynande tillverkningen av kläde. De hade rätt att leverera kläde till två infanteri- och två kavalleriregementen samt till artillerigarnisonerna i Skåne och Karlshamn. År 1741 dog Clewfe och Hegardt övertog hela fabriken.

MÄNS KLÄDER PÅ 1700 TALET

Män hade inte särskilt omfattande garderober och Hegardt skiljde sig inte ifrån stadens övriga herrar. Han hade tre klädesklädningar av olika kulörer och en svart sammetsklädning med underfoder av gros de Tours', tre hattar, tre par kulörta silkesstrumpor, tre nattrockar, en nattmössa och ett par sammetstofflor med guldgaloner på. Nattrockar, som var hemmaplagget i de kyliga hus man bodde i, var oftast mycket eleganta. Borgmästaren hade också en blå klädes "Kapprock". De "finare" herrarnas ytterplagg tycks i allmänhet ha varit blåa.

DAMERNAS KLÄDER PÅ 1700 TALET

Damerna i det hegardtska huset var desto rikhaltigare försedda. Deras lista över kläder är 8 sidor lång. Det var en lysande garderob, som hans hustru hade. Hennes många olika kofter, kjolar, saquer, adrienner och manteauer är charmanta, sydda av de exklusivaste tyger. Hon hade också många pälsar; en röd holländsk damast päls med gråverksfoder och hermelinsuppslag, en blå dito men utan hermelin och en gammal röd päls med foder av harskinn, vidare en gul och vit kåpa med gråverksbukar till foder, en röd dito och en svart av Armoisin med harskinnsfoder och hermelinsbräm.

SKATT PÅ 192 STYVKJORTLAR

I mantalslängden för år 1745 kan man se, att det skattades för 192 styvkjortlar i Malmö det året, 130 var vuxna kvinnor och 62 döttrar. För döttrar betalade man halv avgift. Det var blåsigt och kallt under styvkjorteln, eftersom kvinnor på den tiden inte bar underbyxor. Endast mycket åldriga damer, balettdansöser och skridskoåkande kvinnor på de holländska kanalerna tilläts bära underbyxor, men de fick för död och pina inte visa dem. Inte undra på, att många kvinnor led av blåskatarr. De utsattes också för ett annat pinoredskap, nämligen snörlivet, som deformerade kvinnors, och även barns bröstkorg, så att kvinnorna hade svårt för att andas och lätt för att dåna.

Dräkt av gul atlas med silkebroderier. 1700-talets mitt. Nordiska museet FOTOGRAF Landin, Mats /Nordiska Museet

Dräkt av sidenbrokad, 1700-talets mitt. Nordiska museet

Förkläde sytt av ett kattuntryck från slutet av 1700-talet, medan förklädet förefaller vara av senare datum. Vitbottnad bomullslärft med blocktryckta mönsterbårder i krapprött med blomslingor, spetsbandslingor och sicksackband av ett slag som liknar de tryck som gjordes på Fredriksdahl.

Rökrock, hemmaklädsel, ca 1700-talets mitt. Sidendamast, bomull "kattun". Morgonrock av stormönstrad sidendamast.

GÅRDSDRÄNGAR OCH ÄNKOR

Gårdsdrängarna i staden hade rockar av kläde och inte mycket mer medan gesäller och läregossar har korta listor, mest västar och rockar. Husmödrarna förefaller ha varit generösa och det höjde säkert familjens status, om husets pigor var nätt och vackert klädda. Ringare tjänstepigor blev emellertid hårt bestraffade, om de använde något, som var förbjudet. Var man änka var man svartklädd. Det var t.ex. Madame Catharina Hacks (född Planck) och änkeborgmästarinnan Anna Lorich (född Krutmeijer). Men, medan Mme Hacks gick klädd i saque hade Anna Lorich ingen enda saque, däremot 6 st långrockar.

Guldbroderad damsko av sidendamast, 1700-talets första årtionden. Nordiska museets

Herrmode. Man i kläder från sent 1700-tal (1792).

Livrock, mansdräkt, Veinge i Halland, ca 1775-1800. Ylle "vadmal", halvylle.

Kapprock för kvinna, av mörkblå vadmal. Skåne och Blekinge

KVINNLIGA ANSTÄLLDA

Vad angår kvinnliga anställda, så stadgades "att hushållerskor eller cammarpigor, särdeles de, som kunna vara av hederligt folk, men för fattigdom eller för att lära något gott, givit sig i tjänst hos herrskaper eller ståndspersoner, få bära varjehanda inrikes tillverkade halvsiden och ylletyger, samt allt vad deras fruar och matmödrar av siden avlägga och dem förära

ANNAT MAN INTE FICK IMPORTERA

Det var inte endast import av olika sorters tyger, som förbjöds. Det var mer än ett hundratal andra varor, som ej fick införas i landet. De listades 1739 i bokstavsordning från bl.a. alun och armband via cristallflaskor, dosor, kammar, knivar, nattstolar, pepparkakor, skridskor, skåp, tärningar, trävaror (däribland möbler och brädspel), dyrbarare viner och likörer, vagnar, ympvax, örringar och mycket, mycket annat. Om